

Karen van Barschot, Jolie Derkx, Koen van Dijk en Anoeska Nas
(redactie)

Boom

4e druk

Ergovaardig

Inventarisatie en analyse

1

+ online
leeromgeving

Ergovaardig, deel 1

Inventarisatie en analyse

---

redactie

Karen van Barschot

Jolie Derkx

Koen van Dijk

Anoeska Nas

vierde druk

Boom

INHOUD

	Voorwoord	4
	Inleiding	5
	Leren in relatie tot de cliënt en je eigen ontwikkeling	8
Deel 1	Basisstructuur	17
Module 1	Basisstructuur inventariseren en analyseren	18
Deel 2	Handelingsvraag inventariseren	31
Module 2	Vraagverhelderend gesprek voeren	32
Module 3	Keukentafelgesprek voeren	48
Module 4	Het digitale consult	60
Module 5	Werken met het COSA 2.2 NL	68
Module 6	Met de COPM een gesprek voeren	76
Module 7	Levensverhaal in kaart brengen	90
Module 8	Met foto's zicht krijgen op dagelijks handelen	102
Deel 3	Observeren, onderzoeken en analyseren van de persoon, het handelen en zijn omgeving	119
Module 9	Vraaggesprek fysieke belasting werkplek	120
Module 10	Beeldschermwerk observeren	130
Module 11	Motorische en procesvaardigheden observeren	138
Module 12	Observeren met procedurele taakanalyse	154
Module 13	De Activiteitenweger	172
Deel 4	Observeren en onderzoeken van houdingen en lichamelijke functies in relatie tot het handelen	191
Module 14	Lighouding observeren	192
Module 15	Zithouding observeren	210
Module 16	Staande houding observeren	220
Module 17	Inspectie en palpatie bovenste extremiteiten (online)	
Module 18	Bewegingsonderzoek bovenste extremiteiten (online)	
Module 19	Goniometrie (online)	
Module 20	Sensibiliteitsonderzoek Semmes-Weinstein (online)	
Module 21	Handkrachtmeting (online)	
Module 22	Screenen volgens DTE (online)	
	Verantwoording en dankwoord	229
	Over de auteurs en de redactie	231
	Index	233

Deel 1

Basisstructuur

MODULE 1
BASISSTRUCTUUR INVENTARISEREN EN
ANALYSEREN

Inleiding

Deze module is anders opgebouwd dan de rest van dit boek. Er zijn een aantal 'basisstructuren' opgenomen die je nodig hebt bij veel ergotherapeutische vaardigheden. In diverse modules van *Ergovaardig* kun je deze basisstructuren toepassen. Zie deze module dus als een soort voorwaardenscheppende inleiding, die je kunt gebruiken bij verschillende ergotherapeutische vaardigheden.

1.1 Basisstructuur methodisch handelen van de ergotherapeut

In deze module wordt het methodisch proces binnen het inventariseren en analyseren beschreven en komen de volgende basisstructuren aan bod:

- Basisstructuur ergotherapeutisch gesprek (paragraaf 1.2)
- Basisstructuur ergotherapeutisch onderzoek (paragraaf 1.3)

Ergotherapeuten werken methodisch met cliënten (en hun systeem), professionals, organisaties of een populatie. Methodisch handelen van een ergotherapeut kan omschreven worden als doelgericht professioneel handelen, volgens bepaalde stappen in een cyclisch proces. Methodisch handelen is bewust, doelgericht, systematisch en procesmatig.

1. *Bewust handelen*

Je handelen is bewust: je weet wat je doet (planning) en waarom (doel) en creëert de voorwaarden voor een effectieve en efficiënte aanpak. Elke stap in het proces gebruik je om de voorwaarden te creëren voor de volgende stap. Je neemt daarbij zelf de verantwoordelijkheid voor zowel het proces als het behalen van je doel.

2. *Doelgericht werken*

Je hebt een concreet en specifiek doel voor ogen en jouw activiteiten zijn gericht op het behalen van dit doel. Activiteiten die daar niet direct of indirect aan bijdragen, laat je achterwege. Tijdens de activiteiten hou je aandacht voor het doel en stuur je indien nodig bij.

3. *Systematisch werken*

Je werkt volgens van tevoren geplande stappen. Dit betekent niet dat je altijd op dezelfde manier werkt of dat je hiervan niet mag afwijken. De basis voor je handelen zijn kenmerkende stappen die afgeleid zijn van procesmodellen of methodieken (Beroepscompetentie ergotherapie, 2013).

4. *Procesmatig werken*

De kenmerkende stappen sluiten op elkaar aan. Daarbij houd je rekening met het effect dat de ene stap op de andere heeft. Binnen de ergotherapie zijn er verschillende procesmodellen waar je gebruik van kunt maken. Zie voor meer informatie Deel III van *Grondslagen van de ergotherapie* (2022).

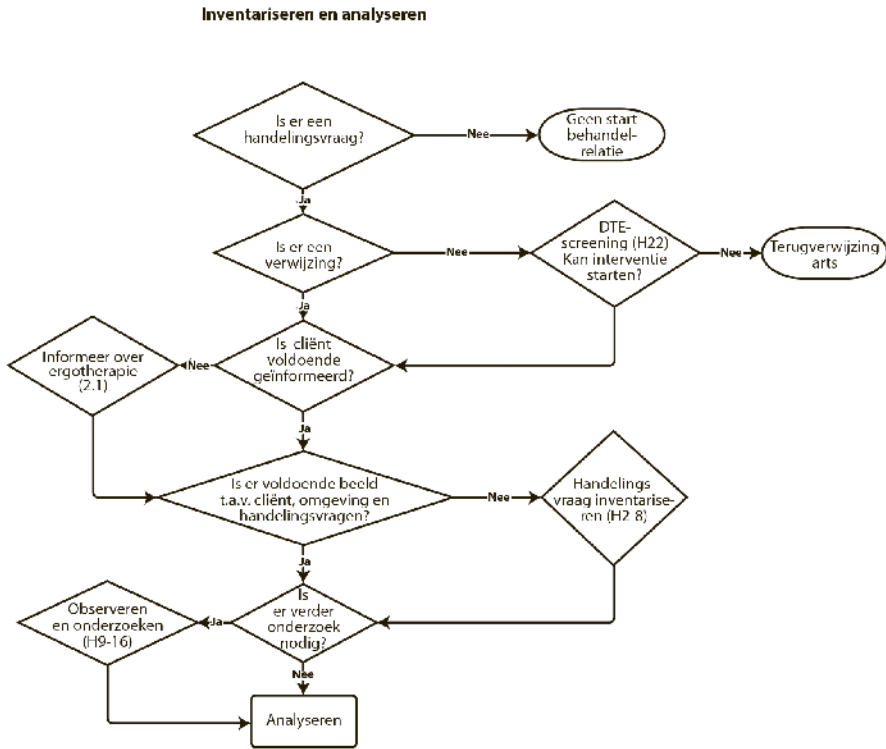
Het ergotherapeutisch proces bestaat uit onderstaande fases. Bijbehorende vaardigheden zijn terug te vinden in de verschillende onderdelen van de boeken.

	Basisstructuur	Verdieping
Deel 1		
Vraagstelling	1.2 Ergotherapeutisch gesprek Screenen (DTE)	Inventarisatie en analyse
Kennismaking	1.2 Ergotherapeutisch gesprek	
Inventarisatie en analyse	1.3 Ergotherapeutisch onderzoek	
Deel 2		
Doelbepaling	1.1 Gesprek over doelen en strategieën	Uitvoeren van interventies
Opstellen en uitvoeren plan van aanpak	1.2 Interventie	
Evaluatie		

Het methodisch handelen vindt plaats vanuit een ergotherapeutisch referentiekader. Dit betekent dat het proces gericht is op persoonsgecentreerde interventies (*person-centered*) die focussen op het dagelijks handelen (*occupation-based*) in de omgeving (*context-based*) en bewezen effectief zijn (*evidence-based*).

Het proces van inventariseren en analyseren bestaat uit verschillende onderdelen. Als uit het eerste contact blijkt dat er een (globale) handelingsvraag is, kan het proces starten. De eerste kennismaking met een cliënt volgt meestal op een aanvraag van een huisarts of specialist. Als een cliënt zelf contact opneemt, moet je eerst een screening directe toegankelijkheid uitvoeren. Deze vaardigheid staat beschreven in een aparte (online) module 22. De eerste ontmoeting is de start van de samenwerkingsrelatie. Je bespreekt met de cliënt welke informatie al bij hem bekend is en geeft voorlichting over ergotherapie en wat dit hem kan bieden. Als het duidelijk is dat je voldoende te bieden hebt ten aanzien van de (globale) handelingsvraag, ga je deze vraag verder met je cliënt inventariseren. Hiervoor kun je de instrumenten gebruiken die staan beschreven in de modules 2 tot en met 8. Als je voldoende beeld hebt van de handelingsvraag, bepaal je of er nog verder onderzoek (bijvoorbeeld door het afnemen van een test of observatie) nodig is. Als je de benodigde informatie verzameld hebt, maak je een analyse en kom je tot een conclusie en oplossingsrichting. Daarna gaat het proces verder naar doelbepaling en plan van aanpak (zie *Ergovaardig* deel 2).

In figuur 1.1 wordt het proces schematisch weergegeven.

Figuur 1.1 Methodisch proces inventariseren en analyseren

1.2 Basisstructuur ergotherapeutisch gesprek

Ergotherapeuten voeren allerlei soorten gesprekken met cliënten, familieleden van cliënten, professionals, bedrijven enzovoort. Elk gesprek heeft zijn eigen doel en dus inhoud. Het kan een vraagverhelderend gesprek, een inzichtgevend gesprek of een adviesgesprek zijn. In al deze gesprekken is eenzelfde structuur te herkennen, een 'basisstructuur'. Deze basisstructuur is in de eerste plaats gericht op je contact als ergotherapeut met de cliënt en/of het cliëntsysteem, maar kun je – in aangepaste vorm – ook gebruiken bij het voeren van gesprekken in andere situaties, zoals in een groep.

De basisstructuur voor het ergotherapeutisch gesprek komt voort uit de Calgary Cambridge-observatielijst (Silverman, Kurtz & Draper, 2014). De elementen uit deze lijst zijn verwerkt in de basisstructuur voor een gesprek die hier wordt aangeboden.

Naast een basisstructuur pas je uiteraard communicatieve basisvaardigheden toe in allerlei gesprekken, zowel in professionele gesprekken als in gesprekken met vrienden, ouders enzovoort.

NB: In module 2 zijn voorbereidende opdrachten opgenomen, waarbij soms verwezen wordt naar deze module. De voorbereidende opdrachten richten zich onder andere op het toepassen van een basisstructuur van een gesprek en op de communicatieve basisvaardigheden.

De fasen van een basisstructuur in het ergotherapeutisch gesprek

De basisstructuur van een ergotherapeutisch gesprek omvat verschillende fasen:

- Bereid je voor.
- Begroet en breng het contact tot stand.
- Stel het doel en de procedure voor het gesprek vast.
- Voer het gesprek dat past bij het vastgestelde doel.
- Evalueer samen de resultaten van het gesprek en de werkwijze, en neem samen besluiten over het vervolg.
- Rond het gesprek af.

In tabel 1.1 is deze basisstructuur van een gesprek terug te vinden. Per fase is uitgewerkt hoe je deze structuur kunt volgen (werkwijze en aandachtspunten). De communicatieve basisvaardigheden worden toegelicht in tabel 1.2.

In alle fasen gebruik je communicatieve basisvaardigheden. Deze vaardigheden zet je in om:

- een relatie met de cliënt op te bouwen en te onderhouden;
- structuur aan te brengen in het gesprek;
- het doel van het gesprek te bereiken.

Tabel 1.1 Basisstructuur van een ergotherapeutisch gesprek	
Bereid je voor	
	<ul style="list-style-type: none"> Richt je aandacht op het komende gesprek, zorg dat je in staat bent je volledig hierop te concentreren en niet afgeleid wordt. Oriënteer je op de cliënt; ga na of al duidelijk is wat zijn vraag is en bereid je hierop voor, eventueel via informatie van anderen of uit het dossier. Hoe is de cliënt bij jou terechtgekomen (rechtstreeks of via een verwijzing)? Bepaal wat voor jou de redenen en het doel van dit gesprek zijn en welke gespreksonderwerpen je aan bod wilt laten komen. Kies een geschikte ruimte/omgeving en benodigdheden.
Begroet en breng het contact tot stand	
	<ul style="list-style-type: none"> Begroet de cliënt op een passende wijze; bedenk of je een hand geeft en of je hem met 'je' of met 'u' aanspreekt. Stel jezelf zo nodig voor. Noem je voor- en achternaam en je functie. Vraag bij twijfel of je de naam van de cliënt goed uitspreekt. Is de partner of iemand anders aanwezig, verhelder dan ook wat de rol van die persoon is. Zorg dat de cliënt comfortabel zit. Leg indien nodig uit wat ergotherapie is, met voorbeelden die passen bij de situatie van de cliënt. Informeert de cliënt over je functie en rol in dit gesprek. Maak gebruik van voorbeelden die passen bij de situatie van de cliënt. Creëer een ontspannen sfeer door bijv. een praatje over alledaagse dingen. <p>NB: Het is van belang dat je vanaf het eerste moment interesse en respect toont, zowel in je verbale als non-verbale gedrag. Luister aandachtig naar de cliënt. Dit is de basis voor het opbouwen van een goede vertrouwensrelatie.</p>
Stel het doel en de procedure voor het gesprek vast	
	<p>Het is afhankelijk van het soort gesprek hoe je dit doet:</p> <ol style="list-style-type: none"> Vraag de cliënt zelf om aan te geven waarover hij wil praten, wat zijn verwachtingen en doel zijn. Bespreek zo nodig wat jouw gespreksonderwerpen zijn. Geef zelf de redenen aan van dit gesprek en vraag de cliënt wat hij daarvan vindt en of hij aanvullingen heeft. <p>Vervolgens bespreek je:</p> <ul style="list-style-type: none"> welke inbreng jullie ieder hebben, of je tijdens het gesprek aantekeningen maakt en met welk doel je dit doet; indien dit niet het eerste gesprek is, kom dan terug op de kernpunten van het vorige gesprek.
Voer het gesprek dat past bij het vastgestelde doel	
	<p>Dit kunnen zijn: vraagverhelderend gesprek, inzichtgevend gesprek, adviesgesprek, evaluatiegesprek enzovoort. Samen met de cliënt sta je stil bij de inhoud van het gesprek: wat wordt er vandaag besproken in relatie tot het te realiseren doel?</p> <p>NB: Gebruik hiervoor de specifieke inhoudelijke analyses.</p>
Evalueer samen de resultaten van het gesprek en de werkwijze, en neem samen besluiten over het vervolg	
	<p>Sta samen stil bij het verloop en het resultaat van het gesprek: is de cliënt tevreden over het bereikte resultaat?</p>
Rond het gesprek af	
	<ul style="list-style-type: none"> Overleg samen wat de voorkeur heeft voor het vervolg. Maak concrete afspraken over het vervolg. Vraag of de cliënt nog vragen of opmerkingen heeft. Begeleid hem zo nodig naar buiten.

Tabel 1.2 Communicatieve vaardigheden tijdens het ergotherapeutisch gesprek	
a. Algemene communicatieve vaardigheden	
Aandachtgevend gedrag	Dit is het geheel van non-verbaal gedrag (geïnteresseerde gezichtsuitdrukking, oogcontact, rustige, open lichaamshouding, aanmoedigende gebaren), verbaal volgen (verbale aanmoedigingen) en gebruik van stiltes waarmee je de cliënt laat merken dat je oprecht belangstelling voor hem hebt en naar hem luistert. Je luistert niet alleen naar wat de cliënt zegt, maar ook naar hoe hij het zegt.
Aanmoedigend reageren	Ondersteun de uitingen van de cliënt verbaal en non-verbaal door bijvoorbeeld aanmoediging, herhaling, stilte, parafrasering.
Afstemmen	Stem je eigen gedrag af op dat van de cliënt, waarbij je rekening houdt met zijn waarden en overtuigingen. Stem bijvoorbeeld je vragen en uitleg af op de cliënt. Denk daarbij aan taalgebruik, spreektoon, meertaligheid, scholingsniveau, begripsvermogen. Denk ook aan het afstemmen van je lichaamshouding, bewegingen en gebaren op de ander.
Gevoelsreflectie	Dit is een concrete uitwerking van 'empathie tonen'. Geef gevoelens weer die de cliënt verbaal of non-verbaal uit, zonder hierover een oordeel uit te spreken. Gevoelsreflecties hebben verschillende functies. De cliënt wordt door een gevoelsreflectie bijvoorbeeld gestimuleerd zijn gevoelens te uiten, waardoor zowel jij als de cliënt een beter beeld krijgt van het belang dat de cliënt aan bepaalde zaken hecht, en hoe hij zijn eventuele handelingsproblemen beleeft.
Luisteren	Maakt deel uit van aandachtgevend gedrag. Luister aandachtig, laat de cliënt uitpraten, geef de cliënt tijd om na te denken voor hij een antwoord geeft, let op wat de cliënt zegt, maar ook op hoe hij het zegt.
Parafaseren	Geef kort in eigen woorden weer wat de cliënt gezegd heeft. De parafrase heeft betrekking op inhoudelijke informatie en geeft een 'vertaling' van de essentie van hetgeen de cliënt heeft gezegd. Hierdoor probeer je nog scherper weer te geven wat de cliënt heeft verteld, zodat deze een beter beeld krijgt van de factoren die een rol spelen.
Samenvatten	Geef relatief grote hoeveelheden informatie overzichtelijk en voor de cliënt begrijpelijk weer. Een samenvatting gaat over een langere gespreksperiode. Doel is om structuur aan te brengen in wat de cliënt gezegd heeft door hoofdpunten uit zijn verhaal te ordenen. Je kunt zo ook nagaan of je de cliënt goed begrepen heeft. Je vraagt de cliënt zo nodig je samenvatting te corrigeren en aan te vullen.
Signalen registreren en reflecteren	Registreer verbale en non-verbale signalen van de cliënt (lichaamstaal, manier van spreken, tempo, volume en intonatie, gezichtsuitdrukking, houding) en breng dit waar nodig ter sprake.
Taalgebruik	Gebruik beknopte en door de cliënt goed te begrijpen zinnen. Vermijd jargon en leg duidelijk uit wat je bedoelt.
Verhelderen en concretiseren	Vraag door op uitspraken van de cliënt als hij zich voor jou onduidelijk uitdrukt of als je een gedetailleerder beeld wilt krijgen.
Vragen stellen	Gebruik open en gesloten vraagtechnieken. Wissel deze op de juiste momenten af. Door het stellen van vragen toon je interesse, verzamel je informatie, ondersteun je de cliënt om zijn standpunt helder te krijgen en ga je na of je hem goed begrepen hebt.

Tabel 1.2 Communicatieve vaardigheden tijdens het ergotherapeutisch gesprek	
b. Vaardigheden om de relatie op te bouwen	
Aantekeningen maken	Doe dit zodanig dat het de dialoog met de cliënt niet verstoort en leg uit aan de cliënt waarom je aantekeningen maakt.
Erkennen	Erken de denkbeelden en gevoelens van de cliënt en accepteer ze zonder te oordelen of te veroordelen.
Gepast non-verbaal gedrag vertonen	Maak oogcontact, wees je bewust van je gelaatsuitdrukking, je houding en positie. Let op je stemgebruik (tempo, volume en intonatie). Deze vaardigheid past deels onder 'aandachtgevend gedrag'.
Gevoelig zijn	Ga respectvol en tactvol om met voor de cliënt lastige onderwerpen en situaties.
Hardop denken	Denk met de cliënt mee om zo zijn betrokkenheid te stimuleren.
Ondersteuning bieden	Druk op gepaste wijze zorg, begrip en hulpvaardigheid uit.
Motieven noemen	Leg uit waarom je bepaalde vragen stelt.
Straal zelfvertrouwen uit	Presenteer jezelf als een professional.
c. Vaardigheden om structuur in het gesprek aan te brengen (regulerende vaardigheden)	
Logische structuur geven	Gebruik de volgorde van de inhoudelijke analyse van de basisstructuur van het gesprek.
Markeren	Maak een opmerking over de overgang naar een volgende fase of een volgend onderwerp. Noem hierbij kort de essentie van die volgende fase of dat onderwerp.
Terugkoppelen naar de (begin)doelen	Herhaal op een gepast moment in het gesprek het (begin)doel en inventariseer samen met de cliënt in hoeverre dit doel behaald is, en wat er eventueel nog nodig is om dit doel te kunnen behalen.
Timing	Bewaak de tijd, zorg dat jullie niet te veel afdwalen. Merk tegen het einde van het gesprek op dat je de bijeenkomst gaat afronden.
Tussentijds samenvatten	Vat na elk onderdeel van het gesprek het besprokene samen om te controleren of alles duidelijk is geworden; ga pas daarna door.

Geraadpleegde literatuur

Adriaansen, M., & Caris, J. (2020). *Elementaire sociale vaardigheden* (4e druk). Bohn Stafleu van Loghum.

Lang, G., & Molen, H. van der (2020). *Psychologische gespreksvoering. Een basis voor hulpverlening* (18e dr.). Boom uitgevers Amsterdam.

Silverman, J., Kurtz, S., & Draper, J. (2014). *Vaardig communiceren in de gezondheidszorg. Een evidence-based benadering* (3e dr.). Boom Lemma.

1.3 Basisstructuur ergotherapeutisch onderzoek

Inleiding

Als ergotherapeut voer je ergotherapeutisch onderzoek uit in de vorm van bijvoorbeeld observaties, onderzoeken of testen. Waar in deze module gesproken wordt over ergotherapeutisch onderzoek, worden ook testen en observaties bedoeld. Het uitgangspunt is dat het onderzoek geen doel op zich is, maar dat het altijd het ergotherapeutisch proces ondersteunt.

Op basis van de vragen die jij en de cliënt hebben over de handelingsvraag, maak je een keuze uit diverse onderzoeksinstrumenten (observaties, onderzoeken en testen) die beschikbaar zijn. Voor de afname van onderzoek vraag je je af:

- *Wat is het doel van het onderzoek?* Er kunnen verschillende redenen voor een onderzoek zijn, zoals het kunnen analyseren van de factoren die bijdragen aan de handelingsvraag, een inschatting maken van de prognose of het evalueren van verandering.
- *Wat wil ik onderzoeken?* In termen van de International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) zijn er verschillen in het niveau van functioneren van de cliënt, waarover je informatie kunt krijgen. Met sommige instrumenten verkrijg je informatie over het niveau van participatie of activiteiten, en met andere instrumenten over het functieniveau.
- *Waarmee wil ik onderzoeken?* Er zijn veel mogelijkheden zoals het gebruik van observaties, testen of vragenlijsten.
- *Wat is de methodologische kwaliteit (validiteit en betrouwbaarheid) van het instrument?*
- *Wat is de hanteerbaarheid?* Sommige onderzoeken mag je alleen uitvoeren als je daar specifiek voor geschoold bent. Voor andere onderzoeken heb je weer specifieke materialen nodig.
- *Hoe ga ik het onderzoek afnemen?* Niet voor elke observatie, elk onderzoek of elke test is een gestandaardiseerde afname beschreven. Wanneer dat niet het geval is, kun je gebruikmaken van de hier beschreven basisstructuur voor het ergotherapeutisch onderzoek.
- *Hoe ga ik de gegevens interpreteren en verwerken?*

De fasen van de basisstructuur van het ergotherapeutisch onderzoek

In de eerste kolom van tabel 1.3 zijn de onderdelen van de procedure omschreven in de vorm van handelingen die je achtereenvolgens doorloopt. In de tweede kolom zijn de handelingen gespecificeerd in concrete werkwijzen en aandachtspunten. Omdat alle mogelijke handelingen zijn vermeld, is deze lijst vrij uitgebreid. Afhankelijk van het doel en de aard van het onderzoek

zul je een aantal stappen overslaan of zul je stappen juist uitgebreider toepassen. Je gaat zelf steeds na wat bij het gekozen onderzoek verder geconcretiseerd moet worden. Aan de hand van deze basisstructuur voor ergotherapeutisch onderzoek maak je dus zelf een passend stappenplan.

Tabel 1.3 Basisstructuur van ergotherapeutisch onderzoek	
Uitvoering (wat)	Werkwijze (hoe en aandachtspunten)
1. Voorbereiding zonder cliënt	
<i>Je op het onderzoek oriënteren</i>	
Bepaal het doel van het onderzoek in relatie tot de handelingsvraag.	Beredeneer wat de relatie is tussen de handelingsvraag van de cliënt en datgene wat je met het instrument onderzoekt. Zorg ervoor dat je dit in heldere taal aan de cliënt kunt uitleggen.
Maak een keuze voor een geschikt instrument en zorg voor een observatie- of scoreformulier.	Bestudeer de inhoud van het instrument, de wijze van afname en scoren. Lees de instructies en aanwijzingen bij het instrument nauwkeurig door.
Bepaal het tijdstip en de tijdsduur.	Stem deze af op het doel van het onderzoek en de mogelijkheden van de cliënt.
Kies een geschikte ruimte/omgeving en benodigheden.	Bepaal of het nodig is om in de eigen (thuis)situatie van de cliënt te onderzoeken. Maak een keuze over het wel of niet prikkelarm zijn van de omgeving tijdens de afname van het onderzoek. Zorg voor passend meubilair. Leg de benodigde materialen klaar, inclusief een observatieformulier en pen.
Bepaal de werkhouding waarin je de cliënt wilt observeren/onderzoeken.	Ga na welke eisen het onderzoeksinstrument stelt aan de werkhouding van de cliënt. Ga na welke mogelijkheden de cliënt heeft binnen het onderzoek voor een keuze van de eigen werkhouding. Bedenk of je instelbaar meubilair wilt gebruiken.
Bepaal je eigen positie ten opzichte van de cliënt.	Besluit of je wel of niet deelneemt aan de activiteit of juist op afstand wilt observeren. Weeg af in welke positie je de cliënt het best kunt zien; denk aan de afstand tussen de cliënt en jezelf. Bepaal je positie zo, dat je bij veiligheidsrisico's kunt ingrijpen.
Bepaal wie (afgezien van de therapeut en de cliënt) bij het onderzoek aanwezig zullen zijn.	Bedenk om welke reden je anderen wel of niet bij het onderzoek wilt hebben.
<i>Je op de cliënt oriënteren</i>	
Bereid je voor op de vraag van de cliënt.	Bedenk welke extra gegevens van de cliënt je nodig hebt voor dit onderzoek en waar je deze kunt vinden.
Bepaal of de cliënt het onderzoek met hulp en/of hulpmiddelen uitvoert.	Vraag je af of de hulpmiddelen die de cliënt gewend is te gebruiken, wenselijk of noodzakelijk zijn, evenals hulp van jou. Bedenk of er vanuit de cliënt nog speciale eisen aan de omgeving gesteld worden.
Bepaal welke wijze van instructie past bij het onderzoek en stem deze af op de cliënt.	Ga na of er in de handleiding (indien aanwezig) van het onderzoek eisen beschreven staan voor de instructie.
2. Opening met cliënt	
Begroet de cliënt, stel je zo nodig voor (naam en functie), vraag naar het welbevinden van de cliënt.	

Tabel 1.3 Basisstructuur van ergotherapeutisch onderzoek	
Uitvoering (wat)	Werkwijze (hoe en aandachtspunten)
Zorg voor een goede sfeer en een goede uitgangshouding.	Let erop dat de cliënt comfortabel zit. Stel de cliënt indien nodig op zijn gemak.
Besprek het doel van het onderzoek en de werkwijze. Bepaal samen de noodzaak ervan ter verheldering van zijn handelingsvraag.	Geef de cliënt hierbij ook uitleg over jouw rol tijdens het onderzoek.
Ga na of de uitleg voor de cliënt duidelijk is.	Geef indien nodig aanvullende uitleg.
3. Uitvoering	
<i>De cliënt instrueren</i>	
Zorg dat de cliënt de gewenste uitgangshouding voor het onderzoek aanneemt.	Stem deze af op de eventuele beperkingen van de cliënt en vraag je af of dit invloed heeft op de onderzoeksresultaten.
Geef korte en duidelijke instructies zoals je vooraf hebt bepaald. Ga na of deze voor de cliënt duidelijk zijn.	
<i>Het onderzoek uitvoeren</i>	
Voer het onderzoek uit volgens de wijze van afname die je in je voorbereiding bepaald hebt.	Als er een handleiding aanwezig is, volg je die nauwkeurig. Volg anders de stappen die je in de voorbereiding bepaald hebt. Als er redenen zijn om ervan af te wijken, beredeneer dan steeds wat het mogelijke effect op het onderzoeksresultaat van de cliënt is. Besluit om te stoppen als het onderzoek geheel anders verloopt dan gepland is en je concludeert dat de resultaten niet betrouwbaar zijn.
Noteer de gegevens.	Noteer de onderzoeksresultaten direct, zo mogelijk op bestaande scoreformulieren. Noteer eventuele aandachtspunten en bijzonderheden. Maak steeds de afweging of er bijzonderheden zijn die betrokken moeten worden bij de analyse.
4. Afronding	
<i>Afronding met cliënt</i>	
Geef de cliënt informatie over de onderzoeksresultaten.	Vertel globaal de gegevens die je onderzocht hebt. Wees voorzichtig met het trekken van conclusies.
Evalueer met de cliënt de afname van het onderzoek.	Vraag hoe de cliënt het onderzoek heeft ervaren.
Overleg met de cliënt wat het vervolg gaat zijn.	Vertel wat je met de onderzoeksresultaten gaat doen.
Vraag de cliënt of hij nog vragen/opmerkingen heeft.	
Maak een vervolgspraak en sluit het gesprek af.	
Neem afscheid en begeleid de cliënt naar de deur.	
<i>Afronding zonder cliënt</i>	
Ruim de materialen op.	Denk eraan tijd voor het opruimen te reserveren.

Tabel 1.3 Basisstructuur van ergotherapeutisch onderzoek	
Uitvoering (wat)	Werkwijze (hoe en aandachtspunten)
Laat de ruimte in de oorspronkelijke staat achter.	
Werk de gegevens uit. Bespreek de conclusies eventueel in een vervolgbijeenkomst met de cliënt en ga na of hij zich herkent in de conclusies.	Beredeneer hoe de verkregen gegevens bijdragen aan begrip van de handelingsvraag van de cliënt.

1.4 Geraadpleegde literatuur

Beurskens, S., Peppen, R. van, Swinkels, R., Vermeulen, H., & Wittink, H. (2020). *Metten in de praktijk: Stappenplan voor het gebruik van meetinstrumenten in de gezondheidszorg* (3e dr.). Bohn Stafleu van Loghum.

Hartingsveldt, M. van, & Kos, D. (2022). Hoofdstuk 25: Assessments in de ergotherapie. In A.M.S. le Granse, M.J. van Hartingsveldt, & D. Kos (red.), *Grondslagen van de ergotherapie* (6e dr.). Bohn Stafleu van Loghum.

Zuyd Hogeschool. *Meetinstrumenten in de zorg*. Geraadpleegd op 2 december 2021, van <https://meetinstrumentenzorg.nl>

Deel 2

Handelingsvraag

inventariseren

MODULE 2

VRAAGVERHELDEREND GESPREK VOEREN

Annerie Zalmstra & Marjan Stomph
Redactionele bewerking: Anoeska Nas

2.1 Inleiding

Meneer Tadema

Je bent als ergotherapeut werkzaam in een gezondheidscentrum. Mevrouw Tadema heeft jou in overleg met de huisarts ingeschakeld voor haar 75-jarige man. Meneer Tadema is geboren in Harlingen, als zoon van Friese ouders, en heeft bijna zijn hele leven op Terschelling gewoond. Hij was de laatste tijd erg moe. Bij opname in het ziekenhuis bleek hij een nierontsteking te hebben. Hij was zo ziek dat hij een aantal weken bedrust moest houden. Hij is nu weer thuis, maar is erg verzwakt. Het kost hem moeite zichzelf te wassen en aan te kleden, en dat terwijl hij een paar maanden geleden nog samen met zijn vrouw door de duinen fietste en elke week met de kleinkinderen naar de speeltuin ging. Meneer is erg afhankelijk van hulp van zijn vrouw, terwijl hij voorheen juist dingen voor zijn vrouw deed, zoals stofzuigen en de boodschappen in het dorp. Iedereen denkt dat hij zo niet thuis kan blijven wonen, omdat zijn vrouw hem niet de verzorging kan geven die hij nu nodig heeft. Zelf is hij vooral bezig met zich zorgen maken of hij weer samen met zijn vrouw in de duinen kan fietsen en kan spelen met zijn kleinkinderen.

In deze module staat het vraagverhelderend gesprek centraal. Dit gesprek vindt meestal plaats aan het begin van een ergotherapietraject en heeft als doel de handelingsvraag van de cliënt te verhelderen. Daarnaast kan het gesprek ook in de loop van het ergotherapietraject gevoerd worden, bijvoorbeeld wanneer zich nieuwe ontwikkelingen voordoen. Voor het voeren van een vraagverhelderend gesprek heb je als ergotherapeut specifieke gespreksvaardigheden nodig. Dit zijn onder andere vaardigheden om de aard van de handelingsvraag te onderzoeken en om een duidelijk beeld te krijgen van wie de cliënt is.

Tijdens een vraagverhelderend gesprek worden nog geen oplossingen aangereikt voor de geconstateerde handelingsvragen van de cliënt. Er zijn namelijk vaak aanvullende acties nodig om de handelingsvraag goed te verhelderen, zoals ergotherapeutisch onderzoek. Jij en de cliënt zullen na de fase van vraagverheldering samen beslissen of er door middel van ergotherapie aan de handelingsvraag gewerkt kan worden of dat het beter is om door te verwijzen. In sommige gevallen heb je de cliënt al een keer kort gezien voordat het vraagverhelderend gesprek plaatsvindt. Deze korte kennismaking voorafgaand aan het vraagverhelderend gesprek noemen we een kennismakingsgesprek. In paragraaf 2.5 is een oefening opgenomen over dit onderdeel.

Een variant op het vraagverhelderend gesprek met een cliënt is het vraagverhelderend gesprek met een mantelzorgers van bijvoorbeeld iemand die een CVA heeft gehad, die MS heeft of een oudere met dementie. Belangrijke doelen van een dergelijk gesprek zijn inzicht krijgen in:

- de rollen, taken en verantwoordelijkheden van de mantelzorgers en welke problemen hij hierin ervaart;
- de problemen die de mantelzorgers tegenkomt/handelingsvragen die de mantelzorgers heeft;
- de beleving en het perspectief van de mantelzorgers, en welke waarden hij toekent aan de mantelzorg die verleend wordt;
- de copingstrategieën van de mantelzorgers;
- de toekomstverwachtingen van de mantelzorgers.

Bij deze variant heb je mogelijk al informatie gekregen uit eerdere gesprekken met de cliënt en eventueel de mantelzorgers. Gezien de huidige ontwikkelingen (meer mantelzorgers en directe toegankelijkheid ergotherapie) kan het ook zo zijn dat de mantelzorgers zelf met een handelingsvraag bij jou komt en dat de persoon voor wie de mantelzorgers zorgt geen cliënt van je is.

2.2 Oriëntatie

Leerdoelen

- Je bent in staat om op professionele wijze kennis te maken met een cliënt.
- Je bent in staat om een vraagverhelderend gesprek te voeren met cliënten met verschillende achtergronden en handelingsvragen.
- Je kunt in een vraagverhelderend gesprek verschillende professionele gespreksvaardigheden toepassen, zoals passende vragen stellen en concretiseren.

Variant 'vraagverhelderend gesprek met mantelzorgers':

- Je kunt met een mantelzorgers een vraagverhelderend gesprek voeren over de rollen en verantwoordelijkheden die de mantelzorgers heeft, over handelingsvragen met betrekking tot de mantelzorgtaak en over de wijze waarop de mantelzorgers nu met de handelingsvragen omgaat.

Beginvereisten

- Je bent in staat je voldoende in te leven in de situatie van een cliënt die bij de ergotherapie komt. Denk hierbij bijvoorbeeld aan verschil in persoonlijkheid, verschil in machtsbeleving van de cliënt en de hulpverlener, verschillende verwachtingen over de hulp, weerstand bij de cliënt, andere cultuur met andere gewoonten.
- Je bent vaardig in het toepassen van elementaire sociale vaardigheden.
- Je hebt kennis over en inzicht in de theoretische achtergrond van effectieve communicatie.
- Je kunt een basisstructuur in het gesprek aanbrengen (zie module 1).

Variant 'vraagverhelderend gesprek met mantelzorgers':

- Je hebt ervaring opgedaan met narratief redeneren.
- Je bent bekend met de verschillende copingstrategieën.

Leermiddelen

De literatuur hierna is minimaal nodig voor deze vaardigheid. In paragraaf 2.6 vind je de gebruikte bronnen en literatuur voor verdere verdieping en/of verbreding van kennis en vaardigheden.

Aanbevolen literatuur

- Adriaansen, M., & Caris, J. (2020). *Elementaire sociale vaardigheden*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Lang, G., & Van der Molen, H. (2020). *Psychologische gespreksvoering. Een basis voor hulpverlening* (18e dr.). Boom/Nelissen.
- Silverman, J., Kurtz, S., & Draper, J. (2022). *Vaardig communiceren in de gezondheidszorg*. (4e dr.). Boom uitgeverij Amsterdam

Voor voorbereidende opdracht 'Je een beeld vormen van communicatieve vaardigheden':

- Module 1 over de basisstructuur.

Variant 'vraagverhelderend gesprek met mantelzorgers':

- Graf, M. (red.) (2010). *Ergotherapie bij ouderen met dementie en hun mantelzorgers. Het EDOMAH-programma*. Bohn Stafleu van Loghum.

Benodigheden

- geschikte middelen om aantekeningen te maken (pen, papier, tablet, laptop)

Voorbereidende opdrachten

Verdiep je in de theorie en doe ervaringen op voordat je begint met het oefenen van de vaardigheden.

Maak de voorbereidende opdrachten.

Test je kennis

Maak nu de toets 'Test je kennis' bij deze module. Hiermee kun je aantonen dat je over voldoende kennis beschikt om met deze vaardigheid aan de slag te kunnen gaan. Wanneer blijkt dat je niet voldoende kennis en vaardigheden hebt, kijk dan welke voorbereidende opdrachten je daar nog bij kunnen helpen.

2.3 Uitvoering

Inhoudelijke analyse

Hier vind je de volgende inhoudelijke analyses:

- Inhoudelijke analyse 2.1 Het voeren van een vraagverhelderend gesprek
- Inhoudelijke analyse 2.2 Het voeren van een vraagverhelderend gesprek met een mantelzorgers

Voor beide inhoudelijke analyses geldt: maak gedurende het gehele gesprek adequaat gebruik van communicatieve vaardigheden, zoals aandachtgevend gedrag, passende vragen stellen, concretiseren en gevoelsreflecties.

Deel 2 Handelingsvraag inventariseren

Inhoudelijke analyse 2.1 Het voeren van een vraagverhelderend gesprek	
Uitvoering (wat)	Werkwijze (hoe en aandachtspunten)
1. Voorbereiding	
Bereid je voor op de vraag van de cliënt. Kies een geschikte ruimte/omgeving en benodigdheden.	Controleer de gegevens die je al hebt over de cliënt (de verwijzing of eventueel kort eerder telefonisch contact). Zorg ervoor dat geschikt meubilair aanwezig is en dat het zo geplaatst is dat er gelijkwaardige communicatie tot stand kan komen.
2. Opening	
Begroet de cliënt en stel je voor. Leg uit wie je bent en wat je doet. Zorg voor een goede sfeer en uitgangshouding. Neem de tijd om naar het welbevinden van de cliënt te vragen.	Maak een bewuste keuze voor een uitgangssituatie.
3. Uitvoering	
<i>3.1 Kennismaking</i>	
Ga na of de gegevens die je via de verwijzing hebt gekregen, correct zijn (indien van toepassing). Bespreek het doel van het gesprek en de werkwijze.	Het is belangrijk om onjuistheden in gegevens van de cliënt bij aanvang te corrigeren.
Geef uitleg over ergotherapie.	Stem je uitleg goed af op de cliënt en zijn handelingsvraag. Gebruik voorbeelden.
Vraag naar verwachtingen van de cliënt.	Ga na of de cliënt al ideeën en/of verwachtingen heeft.
<i>3.2 Vraagverheldering</i>	
Bespreek het doel van het gesprek en de werkwijze (indien dit gesprek op een ander moment plaatsvindt dan het kennismakingsgesprek). Vraag of dit doel overeenkomt met de verwachtingen en check of het doel helder is voor de cliënt.	Vertel dat je allerlei vragen stelt om een helder beeld te krijgen van de handelingsvraag van de cliënt en over wat de huidige situatie voor hem betekent. Vertel ook dat de cliënt zelf deskundig is met betrekking tot zijn eigen leven en dat daarom zowel de therapeut als de cliënt zijn deskundigheid zal inbrengen. Geef aan dat dit gesprek nog niet bedoeld is voor het bespreken van oplossingen en leg uit waarom: benoem dat je eerst een goed beeld moet hebben van de handelingsvraag van de cliënt voordat jullie oplossingen kunnen bespreken. Maak bij de uitleg van het doel een koppeling naar het dagelijks handelen van de cliënt.
<i>3.3 De cliënt helpen zijn verhaal te vertellen</i>	
Begin met een open, algemene vraag om de cliënt uit te nodigen zijn verhaal te vertellen.	Bijvoorbeeld: 'Kunt u iets vertellen over wat u hier gebracht heeft?' Vraag de cliënt uit zichzelf te vertellen. De manier waarop de cliënt over zijn problemen vertelt, verschaft informatie over hoe de cliënt de handelingsvraag beleeft en over de wijze van communiceren van de cliënt.

Inhoudelijke analyse 2.1 Het voeren van een vraagverhelderend gesprek	
Uitvoering (wat)	Werkwijze (hoe en aandachtspunten)
Luister aandachtig naar wat de cliënt vertelt en hoe hij dit vertelt. Laat verbaal merken dat je luistert door een actieve luisterhouding aan te nemen.	Een actieve luisterhouding neem je aan door bijvoorbeeld te hummen of door een korte vraag te stellen, zoals: 'En dan?' Let op non-verbale signalen van de cliënt. Vraag verduidelijkend als je iets niet begrijpt.
<i>3.4 Je een beeld vormen van de handelingsvraag</i>	
Vraag door over de handelwijze van de cliënt, zodat je een zo concreet mogelijk beeld krijgt van de huidige en de gewenste situatie. Geef kernachtig weer wat de cliënt zojuist verteld heeft (parafaseren), reageer gepast empathisch en gebruik op passende momenten gevoelsreflecties.	Geef geen oordeel over datgene wat de cliënt vertelt. Luister actief en let op de lichaamshouding en non-verbale signalen van de cliënt.
<i>3.5 Je een beeld vormen van hoe de cliënt met de huidige situatie omgaat</i>	
Vraag naar: <ul style="list-style-type: none"> • de vroegere werkwijze en de wijze waarop de cliënt de activiteit nu gerealiseerd krijgt; • het gebruik van hulpmiddelen, alternatieve werkwijzen en hulp van anderen; • verwachtingen en doelen die de cliënt zelf heeft en zijn ideeën over de aanpak van de situatie; • de manier waarop de cliënt deze situatie ervaart (gevoelens). 	Ga na of de cliënt zelf naar oplossingen zoekt, hoe creatief de cliënt is in het bedenken van oplossingen, welke hulpbronnen beschikbaar zijn en in hoeverre hij deze daadwerkelijk gebruikt. Vraag ook door naar de gevoelens van de cliënt over deze situatie en stimuleer dit door middel van parafaseren. Probeer negatieve gevoelens (verdriet, angst, boosheid) niet weg te praten of te relativiseren.
Vat hierbij tussentijds samen.	Door tussentijds samen te vatten help je de cliënt om overzicht te houden en controleer je of je de cliënt goed begrijpt.
4. Afronding	
<i>4.1 Afronding met cliënt</i>	
Geef de belangrijkste punten die besproken zijn weer door middel van een samenvatting.	
Vraag de cliënt wat hij van het gesprek vond. Check of alles besproken is wat voor hem betekenisvol is.	Als er verschillende handelingsvragen aan de orde zijn geweest in het gesprek: vraag welke handelingsvraag momenteel het meest op de voorgrond staat voor de cliënt. Luister actief naar de reactie van de cliënt.
Spreek indien passend je waardering uit voor de bijdrage van de cliënt.	
Bespreek je conclusie naar aanleiding van het gesprek en bespreek het vervolg.	Spreek af wat het vervolg is: voortzetten van ergotherapie en op welke wijze, of geen indicatie voor ergotherapie en (terug)verwijzen naar verwijzer of andere hulpverlener.
Maak een vervolgspraak en sluit het gesprek af.	
Neem afscheid en begeleid de cliënt naar de deur.	

Deel 2 Handelingsvraag inventariseren

Inhoudelijke analyse 2.2 Het voeren van een vraagverhelderend gesprek met een mantelzorg	
Uitvoering (wat)	Werkwijze (hoe en aandachtspunten)
1. Voorbereiding	
Bereid je voor op de vraag van de mantelzorg. Kies een geschikte ruimte/omgeving en benodigdheden.	Controleer de gegevens die je al hebt over de mantelzorg en de zorgvrager (de verwijzing of eventueel kort eerder telefonisch contact). Overweeg of het zinvol is om het dossier van de zorgvrager te lezen. Zorg ervoor dat er geschikt meubilair aanwezig is en dat het zo geplaatst is dat er gelijkwaardige communicatie tot stand kan komen.
Bepaal wie bij het gesprek aanwezig is.	Overweeg of het wenselijk is dat de zorgvrager ook bij het gesprek aanwezig is en overweeg of het gesprek bij de mantelzorg thuis gevoerd kan worden.
2. Opening	
Begroet de mantelzorg en stel je voor. Leg uit wie je bent en wat je doet.	Verduidelijk je positie ten opzichte van de zorgvrager en de mantelzorg indien je de mantelzorg niet eerder ontmoet hebt. Maak een bewuste keuze voor een uitgangssituatie.
Zorg voor een goede sfeer en uitgangshouding. Neem de tijd om naar het welbevinden van de mantelzorg te vragen.	
3. Uitvoering	
<i>3.1 Kennismaking</i>	
Ga na of de gegevens die je via de verwijzing hebt gekregen correct zijn (indien van toepassing).	Het is belangrijk om onjuistheden in de gegevens van de mantelzorg bij aanvang te corrigeren.
Bespreek het doel van het gesprek en de werkwijze.	Vertel dat je graag het eigen verhaal van de mantelzorg wilt horen om zo een totaalbeeld van de situatie te krijgen. Het is belangrijk dat voor de mantelzorg duidelijk is waarom zijn informatie nodig is.
Geef uitleg over ergotherapie.	Stem deze uitleg goed af op de mantelzorg en zijn handelingsvraag. Gebruik voorbeelden.
Vraag naar verwachtingen van de mantelzorg.	Ga na of de mantelzorg al ideeën en/of verwachtingen heeft.
<i>3.2 Vraagverheldering</i>	
Bespreek het doel van het gesprek en de werkwijze (indien dit gesprek op een ander moment plaatsvindt dan het kennismakingsgesprek). Vraag of dit doel overeenkomt met de verwachtingen en check of het doel helder is voor de mantelzorg.	Vertel dat je allerlei vragen stelt om een helder beeld te krijgen van de handelingsvraag van de mantelzorg met betrekking tot zijn mantelzorgtaak en over wat de huidige situatie voor hem betekent. Vertel ook dat de mantelzorg zelf deskundig is met betrekking tot zijn eigen leven en dat daarom zowel de therapeut als de mantelzorg zijn deskundigheid zal inbrengen. Geef aan dat dit gesprek nog niet bedoeld is voor het bespreken van oplossingen en leg uit waarom: benoem dat je eerst een goed beeld moet hebben van de handelingsvraag van de mantelzorg

Inhoudelijke analyse 2.2 Het voeren van een vraagverhelderend gesprek met een mantelzorg	
Uitvoering (wat)	Werkwijze (hoe en aandachtspunten)
	alvorens er oplossingen besproken worden. Maak bij de uitleg van het doel een koppeling naar het dagelijks handelen van de mantelzorg.
<i>3.3 De mantelzorg helpen zijn verhaal te vertellen</i>	
Begin met een open, algemene vraag om de mantelzorg uit te nodigen zijn verhaal te vertellen.	Bijvoorbeeld: 'Kunt u iets vertellen over wat u hier gebracht heeft?' Vraag de mantelzorg uit zichzelf te vertellen. De manier waarop de mantelzorg over zijn problemen vertelt, verschaft informatie over hoe de mantelzorg de handelingsvraag beleeft en over de wijze van communiceren van de mantelzorg.
Luister aandachtig naar wat de mantelzorg vertelt en hoe hij dit vertelt.	
Laat verbaal merken dat je luistert door een actieve luisterhouding aan te nemen.	Een actieve luisterhouding neem je aan door bijvoorbeeld te hummen of door een korte vraag te stellen, zoals: 'En dan?' Let op non-verbale signalen van de mantelzorg. Vraag verduidelijk als je iets niet begrijpt.
<i>3.4 Je een beeld vormen van de handelingsvraag</i>	
Vraag door over de handelwijze van de mantelzorg, zodat je een zo concreet mogelijk beeld krijgt van de huidige en de gewenste situatie.	Denk bij de handelwijze aan feiten en problemen met betrekking tot de mantelzorgsituatie en het uitvoeren van eigen activiteiten.
Geef kernachtig weer wat de mantelzorg zojuist verteld heeft (parafaseren), reageer gepast empathisch en gebruik op passende momenten gevoelsreflecties.	Geef geen oordeel over datgene wat de mantelzorg vertelt. Luister actief en let op de lichaamshouding en non-verbale signalen van de mantelzorg.
<i>3.5 Je een beeld vormen van hoe de mantelzorg met de huidige situatie omgaat</i>	
Vraag naar: <ul style="list-style-type: none"> • de manier waarop de mantelzorg met de situatie omgaat (copingstrategie); • het gebruik van hulpmiddelen, alternatieve werkwijzen en hulp van anderen; • verwachtingen en doelen die de cliënt zelf heeft en zijn ideeën over de aanpak van de situatie; • de manier waarop de cliënt deze situatie ervaart (gevoelens); • wat de mantelzorg zou willen en welke hulp hij verwacht. 	Bijvoorbeeld: 'Hoe is het voor u om zo voor uw man/vrouw/vader/moeder te zorgen?' Ga na of de mantelzorg zelf naar oplossingen zoekt, hoe creatief de mantelzorg is in het bedenken van oplossingen, welke hulpbronnen beschikbaar zijn en in hoeverre hij deze daadwerkelijk gebruikt. Vraag ook door naar de gevoelens van de mantelzorg over deze situatie en stimuleer dit door middel van parafaseren. Probeer negatieve gevoelens (verdriet, angst, boosheid) niet weg te praten of te relativiseren.
Vat hierbij tussentijds samen.	Door tussentijds samen te vatten help je de cliënt om overzicht te houden en controleer je of je de cliënt goed begrijpt.

Inhoudelijke analyse 2.2 Het voeren van een vraagverhelderend gesprek met een mantelzorg	
Uitvoering (wat)	Werkwijze (hoe en aandachtspunten)
4. Afronding	
Geef de belangrijkste punten die besproken zijn weer door middel van een samenvatting.	
Vraag de mantelzorg wat hij van het gesprek vond. Check of alles besproken is wat voor hem betekenisvol is.	Als er verschillende handelingsvragen aan de orde zijn geweest in het gesprek: vraag welke handelingsvraag momenteel het meest op de voorgrond staat voor de mantelzorg. Luister actief naar de reactie van de mantelzorg.
Spreek indien passend je waardering uit voor de bijdrage van de mantelzorg.	
Bespreek je conclusie naar aanleiding van het gesprek en bespreek het vervolg.	Spreek af wat het vervolg is: voortzetten van ergotherapie – eventueel in combinatie met ergotherapie voor de zorgvrager – en op welke wijze, of geen indicatie voor ergotherapie en (terug)verwijzen naar verwijzer of andere hulpverlener.
Maak een vervolgspraak en sluit het gesprek af.	
Neem afscheid en begeleid de cliënt naar de deur.	

Tips en redeneervragen

Tips

- Maak aantekeningen tijdens het voeren van een vraagverhelderend gesprek, bijvoorbeeld door het noteren van steekwoorden. Hierdoor kun je jezelf herinneren aan onderwerpen waar je op terug wilt komen. Ook kun je daardoor beter structuur aanbrengen in het gesprek. Benoem bij aanvang van het gesprek dat je aantekeningen maakt en waarom. Het maken van aantekeningen en tegelijkertijd aandachtig en actief blijven luisteren vergt oefening (zie oefenopdracht ‘Oefenen met aantekeningen maken tijdens een vraagverhelderend gesprek’).
- Waak ervoor dat je niet te veel focust op je aantekeningen; blijf in contact met de cliënt.
- Luister goed naar het verhaal van de cliënt, maar observeer daarnaast ook het non-verbale gedrag, zoals de manier waarop de cliënt emoties uit.

Redeneervragen

- Wees je bewust van de diverse culturele groeperingen in Nederland en houd daar rekening mee in je wijze van communiceren. Is bijvoorbeeld oogcontact of een hand geven gebruikelijk en zijn de handgebaren hetzelfde? Bedenk dat er in verschillende culturen anders gedacht wordt over het verlenen van mantelzorg.
- Bedenk dat naast de cliënt soms iemand uit het cliëntsysteem kan meekomen naar een afspraak, bijvoorbeeld een vraagverhelderend gesprek. Hoe pak je dit als therapeut aan? In sommige situaties kan het de voorkeur hebben om leden van het cliëntsysteem expliciet

uit te nodigen bij het plannen van de afspraak. Het kan in sommige gevallen namelijk waardevol zijn om naast de informatie van de cliënt ook informatie van leden van het cliëntsysteem te krijgen.

- Bedenk dat de vraag waarmee de cliënt verwezen is niet altijd dezelfde is als de handelingsvraag zoals die verhelderd wordt tijdens het gesprek. Dit kan verschillende oorzaken hebben, zoals ruis in de communicatie tussen de verwijzer en de cliënt, of het gegeven dat de verwijzer een andere handelingsvraag heeft dan de cliënt zelf. Zorg er in dat geval voor dat je erachter komt wat de echte handelingsvraag van de cliënt is.

2.4 Voorbeeldvideo's

Bekijk de voorbeeldvideo's voordat je zelfstandig gaat oefenen.

2.5 Zelfstandig oefenen

Om je te bekwamen in de vaardigheden, is het belangrijk dat je veel oefent. De oefenopdrachten helpen je om vaardiger te worden. Ze zijn erop gericht de inhoudelijke analyse toe te passen in verschillende situaties. Het is aan te raden om een opname te maken van de oefenopdrachten en feedback te vragen aan andere studenten.

Oefenopdrachten

Werkwijze

Je werkt in drietallen met de volgende rolverdeling: therapeut, cliënt en observator. De observator vult de oefenlijst in. Wissel regelmatig van rol.

Maak de oefenopdrachten.

Oefenlijsten

Bespreek na aan de hand van de ingevulde oefenlijsten.

2.6 Geraadpleegde literatuur

Adriaansen, M., & Caris, J. (2020). *Elementaire sociale vaardigheden*. Bohn Stafleu van Loghum.

Lang, G., & Van der Molen, H. (2020). *Psychologische gespreksvoering. Een basis voor hulpverlening* (18e dr.). Boom uitgevers Amsterdam.

Silverman, J., Kurtz, S., & Draper, J. (2014). *Vaardig communiceren in de gezondheidszorg* (3e dr.). Boom Lemma.

Suggesties ter verdieping

Oomkes, F., Garner, A., & Oomkes, R. (2021). *Communiceren. Contact maken, houden en verdiepen* (4e dr.). Boom uitgevers Amsterdam.

Bijlagen

Bijlage 2.1 Casus meneer Wening en Pedro Trago

Casus meneer Wening

Je bent als ergotherapeut werkzaam in een arbeidsrehabilitatieproject in de psychiatrie. Bram Wening, die zich aangemeld heeft voor het project, wil graag aan het werk. Meneer Wening is een man van 35 jaar, geboren in Rheden, en woont al twintig jaar in Deventer. Gedurende lange tijd heeft meneer Wening problemen gehad in verband met een borderline persoonlijkheidsstoornis, de laatste jaren gaat het beter. Hij is zelfstandig gaan wonen en kan alles in evenwicht houden. Af en toe gaat hij naar een inloophuis of naar een avond van de cliëntenbond om lotgenoten met vergelijkbare problemen te ontmoeten. Soms gaat hij bij zijn neven op bezoek die in dezelfde stad wonen. Hij kan rondkomen van de bijstand die hij ontvangt en heeft gehoord dat er projecten zijn om aan het werk te komen. Hij wil dat graag maar is ook bang om, als het niet lukt, zijn uitkering kwijt te raken.

Casus Pedro Trago

Je bent vanuit je eerstelijns kinderpraktijk in Rotterdam betrokken bij diverse scholen. Vanuit de leerkrachten komt een vraag over Pedro Trago (8 jaar), in verband met schrijfproblemen. Pedro komt naar aanleiding van die vraag naar je praktijk, samen met zijn moeder. Hij is een kind van ouders uit de Kaapverdise eilanden. Volgens de leerkracht op school is Pedro spontaan en erg beweeglijk. Hij kan met moeite op zijn stoel blijven zitten als je tegen hem praat. Hij ziet van alles en friemelt voortdurend aan voorwerpen die op tafel liggen. In de les moet hij nadrukkelijk op de opdracht worden gewezen. Als hij eenmaal goed bezig is en alle afleidende factoren zijn uit zijn omgeving weggehaald, kan hij zich op zijn werk concentreren. Zijn passie is skaten.

Deel 2 Handelingsvraag inventariseren

Oefenlijst 2.1 Het voeren van een vraagverhelderend gesprek met een cliënt				
De student			NIET	Opmerkingen
<p>1. Voorbereiding zonder cliënt</p> <ul style="list-style-type: none"> Bereidt zich voor op de vraag van de cliënt. Kiest een geschikte ruimte/omgeving en benodigdheden. 				
<p>2. Opening met cliënt</p> <ul style="list-style-type: none"> Begroet de cliënt en stelt zich voor. Legt uit wie hij is en wat hij doet. Zorgt voor goede sfeer en uitgangshouding. Neemt de tijd om naar het welbevinden van de cliënt te vragen. 				
<p>3. Uitvoering</p> <p>3.1 Kennismaking</p> <ul style="list-style-type: none"> Gaat na of de gegevens uit de verwijzing correct zijn (indien van toepassing). Bespreekt het doel van het gesprek en de werkwijze. Geeft uitleg over ergotherapie. Vraagt naar de verwachtingen van de cliënt. <p>3.2 Vraagverheldering</p> <ul style="list-style-type: none"> Bespreekt het doel van het gesprek en de werkwijze (indien dit gesprek op een ander moment plaatsvindt dan het kennismakingsgesprek). Vraagt aan de cliënt of dit doel overeenkomt met de verwachtingen. <p>3.3 De cliënt helpen zijn verhaal te vertellen</p> <ul style="list-style-type: none"> Begint met een open, algemene vraag om de cliënt uit te nodigen zijn verhaal te vertellen. Luistert aandachtig naar wat de cliënt vertelt en hoe hij dit vertelt. Laat verbaal merken dat hij luistert door een actieve luisterhouding aan te nemen. <p>3.4 Zich een beeld vormen van de handelingsvraag</p> <ul style="list-style-type: none"> Vraagt door over de handelwijze van de cliënt, zodat er een zo concreet mogelijk beeld ontstaat van de huidige en de gewenste situatie. Geeft kernachtig weer wat de cliënt zojuist verteld heeft (parafaseren) reageert gepast empathisch en gebruikt op passende momenten gevoelsreflecties. 				

Oefenlijst 2.1 Het voeren van een vraagverhelderend gesprek met een cliënt				
De student			NIET	Opmerkingen
<p>3.5 Zich een beeld vormen van hoe de cliënt met de huidige situatie omgaat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vraagt naar: <ul style="list-style-type: none"> – de vroegere werkwijze en huidige werkwijze; – het gebruik van hulpmiddelen, alternatieve werkwijzen en hulp van anderen; – verwachtingen en doelen die de cliënt zelf heeft en zijn ideeën over de aanpak van de situatie; – de manier waarop de cliënt deze situatie ervaart (gevoelens). • Vat hierbij tussentijds samen. 				
<p>4. Afronding</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geeft de belangrijkste punten die besproken zijn weer door middel van een samenvatting. • Vraagt de cliënt wat hij van het gesprek vond. Checkt of alles besproken is wat voor de cliënt betekenisvol is. • Spreekt indien passend zijn waardering uit voor de bijdrage van de cliënt. • Bespreekt de conclusie naar aanleiding van het gesprek en bespreekt het vervolg. • Maakt een vervolgspraak en sluit het gesprek af. • Neemt afscheid en begeleidt de cliënt naar de deur. 				

Deel 2 Handelingsvraag inventariseren

Oefenlijst 2.2 Het voeren van een vraagverhelderend gesprek met een mantelzorger				
De student			NIET	Opmerkingen
<p>1. Voorbereiding zonder cliënt</p> <ul style="list-style-type: none"> Bereidt zich voor op de vraag van de cliënt. Kiest een geschikte ruimte/omgeving en benodigdheden. Bepaalt wie bij het gesprek aanwezig is. 				
<p>2. Opening met cliënt</p> <ul style="list-style-type: none"> Begroet de cliënt en stelt zich voor. Legt uit wie hij is en wat hij doet. Zorgt voor een goede sfeer en uitgangshouding. Neemt de tijd om naar het welbevinden van de cliënt te vragen. 				
<p>3. Uitvoering</p> <p>3.1 Kennismaking</p> <ul style="list-style-type: none"> Gaat na of de gegevens uit de verwijzing correct zijn (indien van toepassing). Bespreekt het doel van het gesprek en de werkwijze. Geeft uitleg over ergotherapie. Vraagt naar de verwachtingen van de cliënt. <p>3.2 Vraagverheldering</p> <ul style="list-style-type: none"> Bespreekt het doel van het gesprek en de werkwijze (indien dit gesprek op een ander moment plaatsvindt dan het kennismakingsgesprek). Vraagt aan de cliënt of dit doel overeenkomt met de verwachtingen. <p>3.3 De cliënt helpen zijn verhaal te vertellen</p> <ul style="list-style-type: none"> Begint met een open, algemene vraag om de cliënt uit te nodigen zijn verhaal te vertellen. Luistert aandachtig naar wat de cliënt vertelt en hoe hij dit vertelt. Laat verbaal merken dat hij luistert door een actieve luisterhouding aan te nemen. <p>3.4 Zich een beeld vormen van de handelingsvraag</p> <ul style="list-style-type: none"> Vraagt door over de handelwijze van de cliënt, zodat er een zo concreet mogelijk beeld ontstaat van de huidige en de gewenste situatie. Geeft kernachtig weer wat de cliënt zojuist verteld heeft (parafaseren), reageert gepast empathisch en gebruikt op passende momenten gevoelsreflecties. 				

Oefenlijst 2.2 Het voeren van een vraagverhelderend gesprek met een mantelzorg				
De student			NIET	Opmerkingen
<p>3.5 Zich een beeld vormen van hoe de cliënt met de huidige situatie omgaat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vraagt naar: <ul style="list-style-type: none"> – de manier waarop de mantelzorg met de situatie omgaat (copingstrategie); – de vroegere werkwijze en huidige werkwijze; – het gebruik van hulpmiddelen, alternatieve werkwijzen en hulp van anderen; – verwachtingen en doelen die de cliënt zelf heeft en zijn ideeën over de aanpak van de situatie; – de manier waarop de cliënt deze situatie ervaart (gevoelens); – wat de mantelzorg zou willen en welke hulp hij verwacht. • Vat hierbij tussentijds samen. 				
<p>4. Afronding</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geeft de belangrijkste punten die besproken zijn weer door middel van een samenvatting. • Vraagt de cliënt wat hij van het gesprek vond. Checkt of alles besproken is wat voor de cliënt betekenisvol is. • Spreekt indien passend zijn waardering uit voor de bijdrage van de cliënt. • Bespreekt de conclusie naar aanleiding van het gesprek en bespreekt het vervolg. • Maakt een vervolgspraak en sluit het gesprek af. • Neemt afscheid en begeleidt de cliënt naar de deur. 				

In *Ergovaardig deel 1* maak je kennis met verschillende ergotherapeutische vaardigheden op het gebied van inventarisatie en analyse. Kennismaking, vraagverheldering en de analyse van de handelingsvraag van de cliënt en zijn omgeving staan centraal. De vaardigheden zijn beschreven vanuit de uitgangspunten cliëntgericht werken, evidence-based practice en occupation-based ergotherapie.

Ergovaardig biedt je de mogelijkheid om deze vaardigheden op verschillende manieren te leren. Je bekijkt beeldmateriaal ter oriëntatie, oefent therapiesituaties met medestudenten, test je kennis en voert diverse opdrachten uit. Het leren van ergotherapeutische beroepsvaardigheden is vooral een kwestie van *doen*.

Deze vierde druk van *Ergovaardig deel 1* is herzien en volledig geactualiseerd. Deze druk bevat nieuwe modules over vaardigheden die in de huidige beroepspraktijk actueel zijn: keukentafelgesprek voeren, het digitale consult, levensverhaal in kaart brengen, met foto's zicht krijgen op het dagelijks handelen, observeren volgens de procedurele taakanalyse en lighouding observeren. De bijbehorende online leeromgeving is helemaal nieuw. Je vindt er de theorie, veel nieuw beeldmateriaal, voorbereidende opdrachten, oefenopdrachten, toetsen (Test je kennis), casuïstiek, invulbare oefenlijsten en bijlagen ter verdieping. Enkele modules zijn alleen via de online leeromgeving beschikbaar.

Deze vierde druk is tot stand gekomen in samenwerking tussen de Hogeschool van Amsterdam, Hogeschool Arnhem en Nijmegen, Hogeschool Rotterdam en Zuyd Hogeschool Heerlen.

In *Ergovaardig deel 2* maak je kennis met verschillende ergotherapeutische vaardigheden die je gebruikt bij het uitvoeren van interventies.

